

"ХҮН ТӨРӨЛХТӨН БОЛ ШАШИНЛАГ АХУЙ МӨН" ГЭДЭГ ТОМЬЁОЛЛЫГ ФИЛОСОФИЙН ҮҮДНЭЭС ҮНДЭСЛЭХ НЬ

Ц.Пүрэвсүрэн - Ховд Их Сургууль. Нийгмийн ухааны тэнхмийн эрхлэгч, докторант

Түлхүүр үг: Шашинлаг ахуй. “Шашинлаг ахуй” гэдэг ойлголтонд сонгодог онтологи хэрхэн холбогдох, “Шашинлаг ахуй” гэдэг ойлголтонд сонгодог биш онтологи хэрхэн холбогдох нь, “Хүн төрөлхтөн бол шашинлаг ахуй мөн” гэдэг ойлголт арга зүйн ач холбогдолтой нь

Товч утга: Шашны асуудлыг шинжлэх ухааны үүднээс болон философийн үүднээс авч үзэхэд “хүн төрөлхтөн бол шашинлаг ахуй мөн” гэдэг философи, нийгмийн философи томьёолол арга зүйн тодорхой ач холбогдолтойг энэ өгүүлэлд өгүүлсэн. Гэхдээ хүн төрөлхтнийг зөвхөн шашинлаг ахуй гэж томьёолох нь онтологийн плюрализмын үүднээс өрөөсгөл гэж зохиогч үзжээ.

“Хүн төрөлхтөн бол шашинлаг ахуй мөн” гэдэг томьёоллыг бид энэ өгүүлэлдээ хийсвэрээр оруулаагүй бөгөөд харин тодорхой философи утгаар оруулсан юм. Ийм байр сууриа дараах үндэслэлээр зөвтгөө. Хүн төрөлхтний түүхийн бүр эртний үеүдэд магадгүй шинэ үеийнхээс илүүтэйгээр далд, нөгөө ертөнцийн тухай мэдлэгтнүүд байж, тэд уг чадвараараа орчин тойрныхондоо онцгой нөлөөтэй байсан бололтой. Чухамхүү тийм хүмүүсийн увьдаст чадварын үр дүн болдог гэгээн мэдлэг бол шашин үүсэх гол шалтгаан болж, улмаар шашин болбоос түүхийн үйл явцыг өөрчлөх ба бүтээгч бас үүний зэрэгцээ тогтоон баригч нэг чухал зүтгүүр болж ирсэн бололтой. Бид ийм дүгнэлтийг гэгээнтнүүдийн намтрын мэдээ, тэдний сургаал, бас судлаачдын логик дүгнэлт зэргээс хийж байгаа юм.

Онолын янз бүрийн төрлийн мэдлэг, түүний дотор шинжлэх ухаан үүсээгүй байсан нөхцөлд Фалес, Пифагор, Күнз, Платон зэрэг парафилозофийг өөр өөрийнхөөрөө бүтээгч нарын ертөнцийг үзэх жич жич үзэл бол тэдний сэтгэхүйн бүтээлийн үр дүн төдий биш, хамгийн гол нь тэдний гэгээн мэдрэмж, гэгээн мэдлэгийн илэрхийлэл мөн гэсэн дүгнэлтийг олон гэгээнтэн, тэдний дотор Дорно, Өрнийн шашин, философи нэвтэрхий судалсан оросын зохиогч, дэлхий дахины теософи хөдөлгөөнийг үндэслэгч Е.П.Блаватская (1831-1891) хийсэн байдаг.²⁰¹

Орчин үед шашны нөлөө оюун ухааны ертөнцөд уламжлалт нийгмүүдийнхтэй зүйрлэшгүй их буурсан нь маргаан төрүүлэхгүй баримттай зүйл мөн. Хэдий тийм боловч өнөөгийн хүн төрөлхтөн тулгарч буй эмзэг асуудлуудаа шийдэж чадахгүй мухардалд ороод ирэхлээрээ аврагдах замаа зөвхөн энэ ертөнцөөсөө биш, харин өөр ертөнцөөс хайх хандлага дэлхийн аль ч өнцөгт гарч буй бололтой. Энэ нь хүн төрөлхтний амьдралыг уламжлалт нийгмүүдэд шашинлаг ахуй болгож ирсэн төдийгүй орчин үед ч тэр нь тодорхой байдлаар хадгалагдаж ирсэнтэй холбоотой.

Тэгвэл “шашинлаг ахуй” гэж чухам юуг ойлгож байна вэ? гэдэг асуудал зүй ёсоор гарч ирэх үндэстэй. “Шашинлаг ахуй” гэдэг ойлголтыг ахуйн тухай ямар философи үзэлд үндэслэн илэрхийлж байгаагаа үндэслэхийн тулд сонгодог ба сонгодог биш философийн нөлөө бүхий зарим үзлийг харьцуулан авч үзэх шаардлагатай гэж үзэж байна. Яагаад гэвэл философийн энэ хоёр хэв маяг агуулга, арга зүйн ялгаатай байдаг ч гэсэн ахуйн тухай тэдний сургаалын салбарт нь (тухайлбал, Аристотель, М.Хайдеггер нарын философид) тодорхой холбоо байдаг билээ.

Философи сэтгэлгээний түүхэнд ахуйн тухай асуудал нь европ төвт үзлийн үүднээс эртний Грекийн философичдийн үзэл баримтлалд анх боловсруулагдсан мэтээр тайлбарладаг. Гэвч ахуйн тухай асуудал эртний Дорно дахины ялангуяа эртний Энэтхэг, Хятадын философид анх тодорхой төвшинд боловсруулагдаж байсан байдаг. Энэхүү асуудлыг анх хөндсөн эртний бичгийн дурсгалууд бол эртний Энэтхэгийн ведүүд аж. “Вед”

²⁰¹См об этом. напр.в кн. Е.П.Блаватская. Тайная доктрина. Том 1, М.-Харьков, 2004.

сударт; эхлээд “асат” байснаа “сат” болж хувирсан тухай өгүүлдэг. “Асат” гэдэг үгийг орчуулбал “ахуй биш”, харин “сат” гэдэг үгийг орчуулбал “оршигч ахуй” гэдэг үг болдог байна. Үүний зэрэгцээ эртний Энэтхэгийн философийн сургуулиуд “пудгала”, “махбодь”, “праkritи ба пуруша”, “сүнс” гэх мэт онтологи ойлголт боловсруулжээ. Мөн Эртний Хятадын философийн сургуулиуд “тэнгэр”, “дао”, “ци” зэрэг онтологи ойлголт бий болгожээ.

Орчин үеийн философи дахь ахуйн тухай янз бүрийн философи ойлголтын бараг бүгдийнх нь үл хөврөл болохоор санаануудыг эртний Грекийн философичид илэрхийлсэн хэмээн зарим судлаач бичсэн байдаг. Тухайлбал, милетийн сургуулийнхан ус, агаар, апейрон гэх мэтээр ертөнцийн эх үндсийг тайлбарласан нь ахуйн тухай тэдний философи ойлгоцууд аж.

Эртний Грекийн Элейн сургуулийн томоохон төлөөлөгч Парменид (хр.т.ө. 540-470) анх удаа “ахуй” гэдэг философи ойлголт боловсруулж, ахуй ба ахуй биш хоёрын, ахуй ба сэтгэхүй хоёрын харьцааг авч үзжээ. Тэгээд: ахуй бол байдаг, харин ахуй биш бол байдаггүй. Ахуй бишийг илэрхийлж, танин мэдэж, сэтгэхүүд оруулж болдоггүй. Ахуй бол хөдөлгөөнгүй байдаг гэсэн дүгнэлтийг Парменид хийсэн аж. Ийнхүү ахуйн тухай Парменидийн үзэл өнгөц байдалд орчлонгийн тухай Гераклитийн үзэлд эсрэг байдаг. Үүнд, Гераклитийн сургаснаар бүхний эхлэл бол гал мөн бөгөөд энэ гал нь жирийн гал биш, харин ухаалаг, мөнх, бурхан тэнгэрлэг, орчлонгийн эрчим аж. Аливаа юмс тус бүрийн хувьд орчлон бол бурхан тэнгэрийн бүтээл биш, хүний бүтээл биш, харин тэр нь мөнхийн амьд гал ямагт байсан, байгаа, байх ч болно гэж үзсэн буй. Тодруулж хэлбэл, түүний үзэл ёсоор орчлон бол логосын дагуу асаж, унтарч байдаг гал мөн.

Гераклит, Парменид нарын онтологи үзэл угтаа эсрэг биш, харин бие биеэ нөхөн баяжуулж байдаг. Үүнд; Гераклит нь ертөнц бол үйл явц, бүрэлдэл, өөрчлөлт бүхийг нь; харин Парменид нь ертөнц бол тодорхой тодорхой байдлаар төгсгөлтэй, бүрэлдэж дууссан, бүхэллэг, тогтвортой, тайван зэрэг шинж бүхийг тус тус онцолж илэрхийлсэн байна. Парменид ахуйг идэвхигүй, зогсонги, үхмэл шинжтэй гэсэн хэрэг биш, харин тэр нь мөнх, нэгдмэл, бүхэллэг байдаг гэсэн утгатай хэмээн зарим судлаачид бичсэн байдаг. Энэ дүгнэлт Парменидийн онтологи үзлийг зөв илэрхийлсэн гэж үзэж байна. Бас нэг зүйл нэмж хэлэхэд “аливаа юм урсаж байдаг” гэсэн Гераклитийн алдарт томьёолол нь нэг юм уу хэсэг бол бүгдийн юм уу бүхлийн зарим тал болж, бүгдийнхээ буюу бүхлийнхээ төлөө байдаг гэсэн санаа агуулдаг аж²⁰². Тийнхүү Гераклит нь ахуйн тухай Парменидийн дэвшүүлсэн санааг өөрийнхөө үзэлд агуулдаг байна.

Улмаар ахуйн тухай ойлголтыг Платон объектив идеализмын үүднээс, харин Аристотель плюралист байр сууринаас, цаашлаад дундад зууны нөхцөлд шашны трансцендентализмын үүднээс ба шинэ үеийн философичид эдгээр олон байр суурийн аль нэгний үүднээс тус тус гүнзгийрүүлэн илэрхийлж үзжээ.

Харин энд нэг зүйлийг дурдах шаардлагатай гэж үзэж байна. Үүнд; XVII зууны францын философич Р.Декартыг онтологийн салбарт дуализмын төлөөлөгч мөн гэж цөөнгүй сурах бичгэнд дурдсан байдаг. Гэвч түүний дуализмыг бол туйлын утгатай биш, харин харьцангуй, тодруулж хэлбэл бурхан тэнгэрийг зөвшөөрсөн үзэлд захирагдаж байдаг гэж ойлгох ёстой. Үүнд; түүний үзлээр ертөнц бол бурхан тэнгэрийн бүтээл байж ийм бүтээгдмэл ертөнц матери, санаа гэдэг хоёр субстанциас тогтдог. Мөн түүний тайлбараар хүн бол тийм хоёр субстанцийн нэгдэл байдгаас бурхан тэнгэрийг болон ертөнцийг оюун ухаанаар танин мэдэж байдаг хэмээн үзжээ.

XX зуунд германы философич Н.Гартман (1882-1950) сонгодог философийн хүрээнд ахуйн тухай асуудлыг хоёр чухал үндэслэлээр баяжуулжээ. Үүнд: нэгдүгээрт, тэрээр үнэн байж чадах зүйл, үнэн хоёр, бас бодитой байж чадах зүйл, бодит байдал хоёр яаж ялгагддаг вэ, яг тэдгээр шиг байгаа, ахуй хоёр ялгагдана. Үнэн байж чадах зүйл маш

²⁰² См.об. этом: Л.А.Каган. Закон сохранения Бытия.-Вопросы философии, 2001, №4, стр.57.

олон, харин энэ олон доторхи үнэн ахуй өөрөө ганц байдаг. Бодитой байж чадах зүйл маш олон янз байж, харин тэдгээр дотор ганц бодит байдал, ахуйн ганц модус (илрэл) байдаг гэж тэрээр үзжээ.

Тийнхүү Н.Гартманыхаар нэгэнтэйгүүр байгаа гэдэг бол ахуй нь адил буй тийм олон янз; нөгөөтэйгүүр ахуй бол аливаа байгаагийн оршихуй мөн. Хоёрдугаарт, Н.Гартман ахуйг зарим үндэслэгээний үүднээс янз бүрээр ангилсан байдаг. Тухайлбал: 1. Ахуйн талууд, үүнд “бэлэн ахуй” буюу “оршин байхуй” ба тодорхой ахуй; 2. Ахуйн аргууд, үүнд бодит байдал ба санаалаг байдал; 3. Ахуйн модаль шинжүүд, үүнд бололцоо, бодит байдал, зайлшгүй чанар. Улмаар тэрээр ахуйн тал тус бүрт олон давхраа буюу шат байдаг тухай өгүүлсэн юм. Үүнд, бодит ахуйд матери, амьдрал, ухамсар, оюун ухаан; танин мэдэхүйд хүртэхүй, бясалгал, мэдлэг; логикийн хүрээнд ойлголт, бодомж, оюун дүгнэлт зэрэг давхраа байдаг гэж ангилжээ.

Ийнхүү Н.Гартман ахуйн тухай сонгодог философийн үзэлд олон ургальч үзлийн зарчмыг тууштай нэвтрүүлсэн гавьяатай.

Дүгнэн дурдвал сонгодог онтологийн аль ч сургаал нь гэхэд ахуйг нэг юм уу хэд хэдэн объектив эхлэл мөн гэж үзжээ. Сонгодог биш философийн хувьд хэлэхэд позитивизмын янз бүрийн шат ба хэлбэрийн төлөөлөгчид онтологи асуудлыг авч үзэхээс татгалздаг бол бусад чиглэлийн философи нь ахуйн тухай асуудлыг шууд ба тойруу янз бүрийн байдлаар авч үздэг. Гэхдээ тэд ахуйг өөр өөрийнхөөрөө ойлгон сурталчилж иржээ. Жишээ нь, М.Хайдеггер сонгодог биш философийн зарим чиглэлүүд онтологи асуудлыг орхигдуулж ирснийг засах зорилт тавьж, уг зорилтоо философийнхоо төв асуудал болгосон аж. Тэрээр “байгаа”, “ахуй” гэдэг хоёр нэр томъёоны утгыг Аристотель ялгасныг өвлөсөн байна. Энд М.Хайдеггер уг хоёр нэр томъёоны утгыг Аристотель дахь объективизмын үүднээс биш, харин субъективизм, феноменологийн үүднээс ойлгосон байна. Тэгээд М.Хайдеггер; байгаа бол өөрийнхөө ахуйд хамаарч, ахуйдаа хэрэгждэг үйл хэрэг мөн бөгөөд ахуй бол байгаад өөрт нь холбогддог тийм үйл хэрэг мөн гэж үзжээ. Ингэхдээ тэрээр “ахуй”, “байгаа” гэдэг нэр томъёонуудыг юмсын ахуйг авч үзсэн субъектийн оюуны бүтээл болж буй категорийн утгаар биш, харин энэ-ахуйн экзистенциалууд (өөрөөр хэлбэл ахуйг асуугчийн өөрийнх нь орших аргууд)-ын утгаар хэрэглэсэн аж.

Ийнхүү М.Хайдеггерийн фундаменталь онтологи бий болоход Аристотелийн философийн шийдвэр, хариулт нь биш, харин ахуйн утга учрын тухай асуулт нь хөтөч болж өгдөг байна. М.Хайдеггерын экзистенциализм дахь “Dasien” гэдэг категорийн “Da” гэдэг нь “энэ”, “энд”, “яг одоо” гэсэн утгатай. Тийнхүү “Dasien” бол М.Хайдеггерийн философид “энэ-энд-яг одоо-ахуй” мөн. Энэ тайлбараар ахуй бол судлах зүйл өгөгддөг олон янзын арга дахь адил нь мөн²⁰³.

Зарим судлаач дүгнэн бичихдээ: М.Хайдеггерийн Dasien гэдэг ойлголт бол гадаад ертөнцийг биш, харин Би-гийн ахуйг илэрхийлдэг; бас Dasien нь Би-гийн биеийг биш, харин санаашралыг нь илэрхийлдэг; иймд Dasien бол эцсийн эцэст ахуй болдог ухамсар буюу ухамсран ахуй, тодруулж хэлбэл санаашрал, зовиол, айдас гол гол илрэл нь болдог ухамсран ахуй мөн гэж ойлговол зохино гэсэн байдаг²⁰⁴. Ийм дүгнэлтэнд үндэслэгээ болох философи үзэл М.Хайдеггерт байдгийг товч дурдъя;

М.Хайдеггер өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн тухай багагүй ярьжээ. Энэ гурав бол материалист философид ярьдаг объектив цаг хугацааны гурван хэмжээсээс үндсээрээ ялгаатай. Түүнийхээр өнгөрсөн бол нэгэнт байхгүй “ард хоцорсон” юм биш, харин байнга ирэн, өөрийгөө одоо ба ирээдүйн аль аль маягаар тодорхойлдог. Мөн нөгөө хоёр модусыг

²⁰³ См. об. этом. Хайдеггер М. Пролегомены к истории понятия времени. Пер. Е. Борисова. Томск., 1998. стр. 265-269.

²⁰⁴ Ийм дүгнэлт хийсэн нэг судалгааны үр дүнг дурьдахад Ц.Гомбосүрэн. Ахуй ба байгаагийн тухай М.Хайдеггерийн үзэл. –Философи, шашин судлал УБ., 2006. №253 (30)

ч гэсэн ийм маягаар тайлбарлаж болдог. Тэгснээр “одоо” гэсэн эгшнүүдээс тогтсон нэг төрлийн шугамууд маягаар сэтгэгддэг физик, объектив цаг хугацаанаас эдгээр модус бол чанарын ялгаатай нь тодорч байх ёстой ажээ. Тэгээд М.Хайдеггер: өнгөрсний модус бол “баримт сэлтийн шинж”, өөрөөр хэлбэл хаягдмал шинж мөн. Одоогийн модус бол “юмс дахь сөнөх тавилангийн шинж”, ирээдүйн модус бол бидэнд байнга нөлөөлж байдаг “төсөл, төлөвлөгөө” мөн гэжээ. Ийм үзлийн үүднээс хандвал цаг хугацааны экзистенциал цутгалан нь өнгөрснөөс ирээдүй рүү явдаг биш, харин ирээдүйгээс өнгөрсөн рүү чиглэлтэй байж таардаг.

Дүгнэн хэлэхэд, М.Хайдеггер ахуйг тийнхүү Би-гийн зовуурт сэтгэл гэж үзжээ. Энэ нь тэрээр ахуйн тухай Э.Гуссерлийн үзэлд шүүмжлэлтэй хандсаны үр дүн байдаг. Э.Гуссерлийн феноменологи философид ахуйг зөвхөн судалгаанд холбогдоно гэж үзжээ. Үүнд: түүний тайлбараар ахуй бол судлах зүйл өгөгддөг олон янзын арга дахь адил нь мөн.

Тэмдэгийн, түүний дотор хэлний тухай аналитик философийн үүднээс хандвал ахуй бол ертөнцийн тухай бодгаль хүний мэдлэг мөн. Ийм утгаар австри-английн философич Л.Витгенштейн (1889-1951) “...ертөнц бол миний ертөнц мөн гэдэг баримт нь хэлний миний ойлгож буй ганц хэлний\ хязгаар миний ертөнцийн хязгаар болдогт илэрнэ”²⁰⁵ гэж бичсэн байдаг.

Орчин үеийн шинжлэх ухааны ба шинжлэх ухааны биш мэдлэгийн холбогдох гол гол үр дүн нь ахуй ба ахуй бишийн тухай философи уламжлалт үндэслэлүүдэд шинэ санаа, дүгнэлт оруулж өгөхийг шаарддаг болж байна. Ахуйн хэв маяг агуулгаараа шавхагдашгүй, бас хөгжил, өөрчлөлт нь төгсгөлгүй байдгийн хувьд тэр (ахуй) нь бодитой ба боломжит бүхнийг, түүний дотор ахуй бишийг хамардаг.

Тийнхүү орчин үеийн онтологи дүгнэлтийн үүднээс хандвал ахуй биш бол байдаггүй биш. Ахуй биш бол ахуйн тодорхой агшин, ахуйн олон төлвийн нэг мөн. Орчлонгийн түгээмэл эргэлтийн явцад ахуй нь уруудан доошилсон эсрэг мөчлөг болох ахуй бишид шилжиж, ахуй биш нь өөрийн ээлжинд зохих нөхцөлд бүрэлдэн цогцлох мөчлөгүүдийг туулсныхаа үр дүнд ахуй болж хувирч байдаг.

Гэхдээ ахуй, ахуй биш хоёрыг бүхэл ба хэсгийн юм уу, ерөнхий ба нэгжийн харьцаанд ойлгож болохгүй. Ахуй нь бодит ертөнцийг, харин ахуй биш нь эмх замхгүй байдлыг илэрхийлдэг. Харин ахуй биш нь зөвхөн бололцооны харьцаанд оршдог. Ахуй биш гэж юуг ойлговол зохихыг философийн үүднээс зохистой илэрхийлэхэд шинжлэх ухааны биш мэдлэгийн төрлүүдийн, түүний дотор шашны холбогдох мэдээ сэлтүүд зохих түлхэц өгөхөөр байдаг. Тэдгээрийн заримд нь шинжлэх ухааны судлаачид анхаарлаа хандуулж, улмаар эндээсээ итгэлтэй нотлогдоогүй ч гэсэн сонирхолтой олон таамаглалуудыг дэвшүүлсэн байдаг.

Дээрх ахуй бишид холбогдох эмх замхгүй байдлын тухай ойлгоц угтаа шидэт домог, шашин, эзотеризм гэх мэт мэдлэгийн янз бүрийн төрөлд байдаг. Энэ бүхнээс бид шашны мэдлэгийн асуудалд шашныг судалдаг шинжлэх ухааны байр суурьнаас хандахыг хичээж буй болно. Эрдэмтэн судлаачидын үзлээр шашны мэдлэг нь ахуй ба ахуй бишийн хүрээнд, өөрөөр хэлбэл байгаль, нийгэм, далд ертөнцийн аль бүхэнд илэрч байдгаараа онцлогтой.

Эцэст нь дүгнэж үзвэл, тийнхүү сонгодог философи дахь онтологийн, өөрөөр хэлбэл сонгодог онтологийн янз бүрийн хэв маяг нь ертөнцийг нэг юм уу хэд хэдэн объектив хэлбэртэй гэж үзэн, түүнийг (ертөнцийг) танин мэдэх бололцоотой гэсэн байр суурийг илэрхийлдэг бол сонгодог биш онтологи үзлийг илэрхийлсэн янз бүрийн философич болбоос ертөнцийг байгаагаар нь танин мэдэх бололцоонд үл итгэж, түүний /ертөнцийн/ тухай онолын мэдлэг бол хэл, мэдрэмж, сэтгэхүй зэрэг хүн төрөлхтний өөр өөр үйлдлийн аль нэгний юм уу, зарим хэдийх нь үр дүн байдаг гэж үздэг байна. Жишээ

²⁰⁵ Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. М., 1985. С.82.

нь, Э.Гуссерлийн үзлээр, феномен /шинжлэх ухааны үзэгдэл/ бол хэл, психик мэдрэмж хоёроор өгөгддөг хэмээн онолын энэ мэдлэгийг хүн төрөлхтний хоёр үйлдлээр тодорхойлогддог гэж арга зүйн хувьд үзсэн байдаг.

Ахуйн тухай сонгодог ба сонгодог биш онтологийн ийм янз бүрийн үзлийн алиныг нь арга зүйн үндэс болгож “хүн төрөлхтөн бол шашинлаг ахуй мөн” гэдэг томъёоллыг ойлгох ёстой вэ? гэдэг асуулт гарахад шашны өөрийнх нь онцлогийг харгалзаж хариулт өгөх шаардлагатай юм. Асуудалд тэгж хандвал ертөнц гэж юу вэ?, тэр нь яаж бүтсэн бэ? Хүн төрөлхтнийг аврагч нь юу вэ? гэх мэт асуултанд янз бүрийн шашин ялгаатай хариулт өгдөг нь бидэнд ойлгомжтой. Чухамхүү тэдгээр ялгаатай хариулт, шийдэл нь өөр өөр бүс нутаг дахь янз бүрийн ард түмэн тухайн шүтдэг шашныхаа үүднээс соёлоо төдийгүй эцсийн эцэст түүхээ өөрчилж бүтээж, тогтоож, хадгалж ирсэн болохыг олон тооны сэтгэгч тэмдэглэж ирсэн. Энд тухайлбал, Л.Фейербах, М.Вебер нарын холбогдох философи үзлийг дурдахад тохиромжтой байна.

Ийм арга зүйн үүднээс хандвал хүн төрөлхтний түүх бол “шашинлаг ахуй мөн” гэдгийг нэгдмэл, цул, ганц зүйл маягаар биш харин бие биеэсээ ялгаатай, зарим нөхцөлд бие биетэйгээ өрсөлдөн оршдог олон ахуйнууд гэж, хэрвээ Аристотель, М.Хайдеггер нарын онтологи нэр томъёог ашиглавал түүх бол өөр өөр шашинлаг “байгаанууд” гэж үзэх үндэстэй юм. Гэхдээ “байгаанууд” бол эцсийн эцэст ахуйгаар нэгдмэл байдгийг иш үндэс болгоод хүн төрөлхтний түүхийг шашинлаг “байгаанууд” гэж биш, харин ахуй гэж томъёолохыг, ийм ахуй нь объектив оршихуй биш, харин тухайн тодорхой шашнаар нөхцөлдмөл байдаг гэж үзэхийг зүйтэй гэж бид үзэж байна. Тийнхүү энэ томъёоллыг сонгодог биш онтологийн үүднээс илэрхийлж байгаа болно.

Өнөөгийн монголын нөхцөлд энэ томъёоллоо юу гэж ойлгох вэ? гэдэг бол тодорхой тайлбар шаардахаар юм. Яагаад гэвэл, эдүгээ манайд олон шашин зэрэгцэн оршиж байна. Тэгээд бас өөр өөр бүс нутагт хүн амын шашин, шүтлэгийн төлөв тодорхой ялгаатай буй. Энэ нь тухайн бүс нутаг, түүгээр барахгүй тодорхой орон нутаг аймаг, сум г.м. нь шашинлаг ахуйн ямар онцлогтой байгаа, тэр нь улс орны хэмжээнд ямар байр суурьтай байгаа зэргийг авч үзэх үйл ажиллагаа бол шинжлэх ухааны болон философийн, түүний дотор нийгмийн философийн чухал асуудал мөн. Бид “хүн төрөлхтөн бол шашинлаг ахуй мөн” гэдэг томъёоллыг илэрхийлэхдээ түүнийг хүн төрөлхтний амьдралын ганц тодорхойлогч оршихуйн хэлбэр мөн гэж хэлэхийг хүсээгүй юм. Угтаа хүн төрөлхтний үйлдэл маш олон талтай байдаг тул тэдгээр тал бүрийг илэрхийлдэг мэдлэгийн хэв маяг бүр нь хүн төрөлхтнийг тухайн нэгэн төрөл ахуйн (“шинжлэх ухааны”, “ёс суртахууны”, “гоо зүйн”, “философи” гэх мэт) хэв маяг болгож байна.

Abstract

The author considered in their article, there are differences in human action and types of knowledge that expresses the action and it leads to specific or exceptive existence of being. The author concludes these view compatibles with methodology of definite approach of non classical philosophy.

Ном зүй

- Е.П. Блаватская, Тайная доктрина. Том 1, М.-Харьков, 2004.
- Л. Витгенштейн Логико-философский трактат. М., 1985.
- Л.А.Каган. Закон сохранения Бытия.-Вопросы философии, 2001, №4
- М.Хайдеггер Прологомены к истории понятия времени. Пер.Е.Борисова.Томск., 1998.
- Ц.Гомбосүрэн. Ахуй ба байгаагийн тухай М.Хайдеггерийн үзэл- Философи, шашин судлал. УБ., 2006. №253 (30)
- Ц.Гомбосүрэн, Б.Дагзмаа. Шашны тухай сэдвийг философийн үүднээс хэрхэн авч үзвэл зохистойн асуудлаас. –Философи, шашин судлал 2011. №354 (63) XII боть.